

ISTOTA POKUTY I JEJ PROPONOWANE FORMY

Spotkanie z lektorami w oparciu o teksty mszalne

Odmiana serca, czyli nawrócenie, z góry zakłada powołanie przez Boga – to On wzywa człowieka i daje mu łaskę, aby mógł Mu odpowiedzieć. Zawsze impuls skłaniający do nawrócenia wychodzi nie od stworzenia, ale od Stwórcy, gdyż człowiek nie jest w żadnym wypadku zdolny pojednać się ze swoim Bogiem. Dlatego Kościół w okresie Wielkiego Postu często modli się o łaskę nawrócenia¹. **Nawrócenie nie musi być natychmiastowe, ale może przychodzić stopniowo**, a jego obecność w życiu człowieka pozostanie prawie niezauważalna.

Wezwanie do nawrócenia jest nieustanne, więc odpowiedź człowieka też nie powinna ustawać. Obecność grzechu wymaga, by wciąż pokutować i nawracać się, bo jak pisze św. Jan: „Jeśli mówimy, że nie mamy grzechu, to samych siebie oszukujemy i nie ma w nas prawdy” (1 J 1, 8). Człowiek nigdy nie jest zwolniony z pokuty. Nawet wtedy, gdy zdecydował się oddać swoje życie Bogu, jego nawrócenie nie jest ostateczne i pełne. Zawsze są takie zakamarki w ludzkim sercu, które nie do końca nawróciły się na Ewangelię, obszary oporu w stosunku do łaski Bożej. Człowiek musi ciągle walczyć ze swoimi słabościami i wadami, ale tylko Bóg może w nim stworzyć nowe serce.

W życiu ludzkim są okresy, kiedy głos Boży wzywający do skruchy jest bardziej naglący. **Właśnie Wielki Postu to pora, kiedy cały Kościół powinien pokutować i nawrócić się, czyli wejść w siebie i zmienić sposób myślenia**. W tym okresie Bóg daje chrześcijanom sposobność do podjęcia nawrócenia serc, bo jak można usłyszeć w liturgii Środy Popielcowej: „W czasie pomyślnym wysłuchałem ciebie, w dniu zbawienia przyszedłem ci z pomocą”². Jest to więc czas, który stwarza ludziom wszelkie dogodne warunki powrotu z wygnania

¹ Por. Kolekta poniedziałku 1 tygodnia Wielkiego Postu, MR, s. 69: „Boże, nasz Zbawco, daj nam łaskę nawrócenia i otwórz nasze dusze na zrozumienie Twojego prawa, aby okres pokuty odnowił nasze życie”.

² 2 Kor 5, 20 – 6, 3, 2 czytanie Środy Popielcowej, LM, s. 11.

grzechowej niewoli. Bóg czeka, aby ich obdarzyć nowym sercem i nowym duchem, jeśli tylko dostrzeże w ich wnętrzu szczere pragnienie nawrócenia (por. Ez 36, 26n). Pokutowanie, nawrócenie, powrót do Boga w okresie Wielkiego Postu posiada ten szczególny wymiar, że ma prowadzić do należytego przeżycia świąt wielkanocnych³ oraz oddania się Bogu i wspólnej modlitwy do Niego⁴.

Istotą pokuty jest szczerza przemiana serca. Wymaga jednak ona widocznych oznak w życiu i zachowaniu człowieka. Dlatego trzeba zatrzymać się nad wielkopostnymi praktykami pokutnymi, nad ich proponowanymi formami. Konstytucja *Paenitemini* w nr 668 podaje:

„Kościół pragnie przede wszystkim zwrócić uwagę na to, że są trzy znakomite sposoby, przekazywane już od dawna, przez które można zadośćuczynić Bożemu nakazowi pokuty, a mianowicie: modlitwa, post i uczynki miłosierdzia”.

Te sposoby praktykowania pokuty były wspólne wszystkim okresom historii Kościoła. Modlitwa jest wołaniem o Boże miłosierdzie, tylko jednak wtedy człowiek może mieć nadzieję, że dozna miłosierdzia i zostanie wysłuchany, gdy sam ma uszy otwarte na wołanie bliźnich o miłosierdzie i spieszy im z pomocą przez jałmużnę. Post natomiast jest duchową ofiarą, która z jednej strony przysparza skuteczności modlitwie, z drugiej zaś umożliwia okazanie miłosierdzia przez dar jałmużny⁵. Post, który pochodzi z modlitwy, dostarcza także człowiekowi środków do dawania jałmużny.

³ Por. Kolekta piątku 2 tygodnia Wielkiego Postu, MR, s. 80: „Wszchemogący Boże, spraw, abyśmy oczyszczeni przez czterdziestodniową pokutę, w należyтым usposobieniu ducha mogli dojść do zbliżających się świąt wielkanocnych”.

⁴ Por. Kolekta środy 3 tygodnia Wielkiego Postu, MR, s. 86: „Miłosierny Boże, spraw, abyśmy odnowieni na duchu przez czterdziestodniową pokutę i karmieni Twoim słowem, całym sercem oddali się Tobie i zgodnie zanosili do Ciebie wspólne modlitwy.”

⁵ Por. Św. Piotr Chryzolog, *Kazanie 43*, 2 czytanie wtorku 3 tygodnia Wielkiego Postu, LG, s. 185: „Istnieją trzy rzeczy, bracia, na których stoi wiara, wspiera się pobożność i trwa cnota. Są to: modlitwa, post i uczynki miłosierdzia. To, o co kołata modlitwa, zjednywa post, a osiąga miłosierdzie. Modlitwa, uczynki miłosierdzia i post – te trzy rzeczy stanowią jedno i dają sobie nawzajem życie. Duszą bowiem modlitwy jest post, a życiem postu – miłosierdzie. A więc modlitwa, uczynki miłosierdzia i post niech będą naszą jedyną obroną u Boga, jedynym wstawiennictwem, jedyną trójpostaciową modlitwą”.

Punktem wyjścia będzie kolekta 3 niedzieli Wielkiego Postu⁶, w której spotyka się wszystkie trzy wymieniane wcześniej formy pokuty, a więc post, modlitwę i jałmużnę. W modlitwie tej ukazane są one jako lekarstwo na grzechy, środki zaradcze przeciwko nim, broń skuteczna w walce ze złem w nawiązaniu do nauki biblijnej⁷ i starochrześcijańskiej tradycji, która dotyczy środków usuwania wpływów zła. Posty należy tu rozumieć szeroko, jako wszelkie opanowanie siebie, ale też i ściśle, w sensie całkowitego bądź częściowego powstrzymania się od pokarmów. Modlitwy natomiast wyrażają się w każdej formie przebywania z Bogiem oraz rozmowy z Nim. Jeśli zaś chodzi o jałmużny, to mowa tu o czynach dobroci ludzkiej, współodczuwającej wszelkie potrzeby bliźnich i praktycznie śpieszącej na ratunek „wołającemu o pomoc”. Idzie tu o każdą formę ludzkiej „biedy” i zagrożenia: od najbardziej uchwytnych potrzeb materialnych aż po duchową „jałmużnę-pomoc”, wyrażającą niezliczone sposoby, którymi można zbliżyć drugiego człowieka do źródła wszelkiego dobra – do Boga.

Pierwszą grupę stanowią modlitwy mówiące o wstrzeźliwości i poście. I tak już na progu Wielkiego Postu w Środę Popielcową wierni słyszą, że oto od świętego postu rozpoczyna się okres pokuty, a podejmowane w tym czasie wyrzeczenia, mają ich umocnić do walki z przewrotnymi mocami duchowego zła⁸. Bronią zasadniczą w tym boju jest opanowanie siebie, wyrażające się między innymi w pokutnych praktykach wielkopostnych. Ta walka zaczyna się w sercu każdego, a dotyczy własnych grzechów, błędów, ciasnego egoizmu jako prawdziwych wrogów dobra w świecie, a więc i wrogów Boga. Modlitwa ta sygnalizuje problem, który powraca wielokrotnie w tekstach okresu Przygotowania Paschalnego, a mianowicie współzależność działań wewnętrznych i zewnętrznych człowieka. Wzajemnie się one warunkują i

⁶ MR, s. 82: „Boże, źródło wszelkiego miłosierdzia i dobroci, Ty nam wskazałeś jako lekarstwo na grzechy post, modlitwę i jałmużnę, przyjmij nasze pokorne przyznanie się do przewinień, które obciążają nasze sumienia, i podźwignij nas w swoim miłosierdziu”.

⁷ Por. Tb 12, 8-9; Syr 35, 17; J1 2, 12; Mk 14, 38; Mt 6, 16-18; 17, 20; Tb 4, 11; Dn 4, 24; Łk 12, 33.

⁸ Por. Kolekta Środy Popielcowej, MR, s. 62: „Panie, nasz Boże, daj nam przez święty post zacząć okres pokuty, aby nasze wyrzeczenia umocniły nas do walki ze złym duchem”.

udzielają siły i owoców. Ilustracją może tu być także modlitwa wtorku 1 tygodnia Wielkiego Postu⁹, która podkreśla oczyszczenie duszy przez umartwienie ciała. Natomiast kolekta środy tegoż tygodnia¹⁰ mówi o opanowaniu ciała przez wstrzemięźliwość.

Druga grupa to modlitwy nawiązujące do zagadnienia uczynków miłosierdzia, jałmużny. Powtarza się tu sytuacja wspomniana wyżej, jako owoce dobrych czynów są wymieniane odnowa ducha, oddawanie chwały Bogu¹¹, uświęcenie człowieka¹².

W wielkopostnej liturgii można również spotkać oracje, które nawiązują do innych praktyk pokutnych. Chodzi tu przede wszystkim o umartwienie cielesne służące oczyszczeniu duszy¹³ czy odnowieniu ducha¹⁴. Są też modlitwy wskazujące na opanowanie ciała w celu powstrzymania się od grzechów, co w ostateczności ma prowadzić do zdrowia duszy¹⁵. Wielki Post ma służyć jednak nie tylko zewnętrznym umartwieniom. Modlitwa piątku 3 tygodnia zwraca uwagę na konieczność opanowania sfery zmysłowej, która również może prowadzić do grzesznych nadużyć¹⁶.

Teksty liturgiczne Wielkiego Postu niosą całe bogactwo myśli i wskazań. Trzeba tylko po nie sięgnąć, a wtedy... Wielki Post jest bardzo owocny.

ks. Dominik Krawczak

⁹ MR, s. 70: „Wszchemogący Boże, wejrzyj na zgromadzenie Twoich wiernych i spraw, aby nasze dusze oczyszczone przez umartwienie ciała jaśniały pragnieniem posiadania Ciebie”.

¹⁰ MR, s. 71: „Miłosierny Boże, wejrzyj łaskawie na gorliwość Twojego ludu, spraw, aby opanowując swoje ciało przez wstrzemięźliwość, odnowił ducha przez pełnienie dobrych uczynków”.

¹¹ Kolekta soboty 1 tygodnia Wielkiego Postu, MR, s. 74: „Boże, wiekuisty Ojczy, zwróć ku sobie nasze serca, abyśmy szukając tego, co jedynie jest konieczne, i pełniąc uczynki miłości, oddawali Tobie należną chwałę”.

¹² Kolekta czwartku 4 tygodnia Wielkiego Postu, MR, s. 95: „Pokornie prosimy Cię, najłaskawszy Boże, spraw, niech Twoi słudzy oczyszczeni przez pokutę i uświęceni przez pełnienie dobrych uczynków, wiernie zachowują Twoje przykazania, aby z czystym sercem mogli obchodzić święta wielkanocne”.

¹³ Kolekta wtorku 1 tygodnia Wielkiego Postu, MR, s. 70: „Wszchemogący Boże, wejrzyj na zgromadzenie Twoich wiernych i spraw, aby nasze dusze oczyszczone przez umartwienie ciała jaśniały pragnieniem posiadania Ciebie”.

¹⁴ Kolekta piątku 1 tygodnia Wielkiego Postu, MR, s. 73: „Wszchemogący Boże, daj Twoim wiernym z takim usposobieniem przeżyć przygotowanie do świąt wielkanocnych, aby wspólnie podjęte umartwienia cielesne przyniosły wszystkim odnowienie ducha”.

¹⁵ Kolekta poniedziałku 2 tygodnia Wielkiego Postu, MR, s. 76: „Boże, Ty dla zdrowia duszy poleciłeś nam opanować ciało, pomóż nam swoją łaską, abyśmy powstrzymywali się od grzechów i odpowiedzieli w ten sposób na wymagania Twojej miłości”.

¹⁶ MR, s. 88: „Wszchemogący Boże, wlej w nasze serca swoją łaskę, abyśmy powściągali nasze zmysły od grzesznych nadużyć i z Twoją pomocą zachowywali słowa życia wiecznego”.